

સતી કે ધુતારી.

દાહા.

નનયા મુત નમને સદા, સમરૂં વારંમવાર,
આહ્ય કરો દમની બદા, કાઢો કલેશ વિકાર.

દોષાનું "

મુશ્કમ કરો મળ પંથકા, ધરો અંથમે જ્યાંન,
સમરૂં માતા શારદા, - સાહ્ય કરો શિવદાન.

પ્રકરણ પહેલું.

ઠાકોર માનસીંહ ને ખુબસુરત ધુતારી.

આશરે પંદરમા અમદામા દાહીયાવાડનો રજપુત ઠાકોર
માનસીંહજી દુઃખનો આચો ને દુકાળનો વખત હોવાથી પરદેશમાં જઈને
ઠાક દાનાર રાજની પામે અગર શુરવીર રાજની પામે પોતાનાં બદા-
દુરી બચોં કામ કરી દેખાડી પોતાનો સ્વાર્થ સાધવા વીચાર થયો.
માનસીંહજી ધરધણી જગીરદાર હતા. પોતાના દેશમાં તેમની બદાદુરી,
દાનારી, અને શુરવીરતાની નામના બધી સારી હતી. માન-
સીંહજીએ પરદેશ જવાની વાત પોતાનાં હકરાણીને કરી. ત્યારે હકરાણી
એલ્યા કે સ્વામીનાથ અપ પગ્દેશમાં જવ તો મારા પ્રાણુ જળી વીના

માછલી મરે તેમ થાય માટે મને સાથે રાખશો એવી આ દાસીની વીનંતી છે. હું પણ મારો રથ મારી ચંપાં નામની છોકરીથી તૈયાર કરી મારા નોકરો સાથે હું પણ આવીશ. ત્યારે માનસીંદ બોલ્યા કે પ્રિયા પરદેશની વાટ છે ત્યાં ઘણાં અરણ્ય આવે ને ઘણા બુલમી જનવરોનો ત્રાસ પડે, બુખ, તરસ વીગેરે દુ:ખ ભોગવવાં પડે માટે તમારું કામ નહિ. માટે તમે ઘરે રહો ને દરબારમાં સર્વે નોકર આકર ને દોર માલની દેખરેખ રાખજો. ને ગભરાશો નહિ. આવોહીંમત-ભર્યો ઉપદેશ આપ્યો ત્યારે દુકરાણી શરૂ રહેવા ખુશી ખતાવી.

દુકરાણી બોલ્યાં. સ્વામીનાથ ક્યારે પાછા પધારશો. તે મને જાણાવવા દયા કરશો. દોકર માનસીંદ બોલ્યા કે પ્રિયા પરદેશની વાટ છે. વળી કમાત્રા માટે જવું થાય છે. માટે માતાજી કષ્ટદેવી ખોડીયાર ત્યારે પાછા આવે ત્યારે આવશું. પણ અટિલું માનવું કે આવતી દેશેરા હું ઘેર આવીને પુછસ ને માતાજીનાં નીવેદ કરી આપણે આનંદથી આપણા બંને કુવરો સાથે ને તમામ દરબારી નોકરો સાથે આનંદ લખશું. પછી દેવીની દય્યા. પણ પ્રિયા મારા ગયા પછી તમારો ધર્મ સાચવજો. દુકાળનો વખત છે માટે આપણે આંગણે આવનાર મેમાનાની ધરદાસી નોકરો સાથે સચવાવજો. ને નોકરોદ્વારા સારો અદોઅસ્ત રાખશો. પણ કુમારશ્રી તથા નાના કુમારશ્રીને પણ સાચવજો આટલું કહેતાં કુમાર વિજયસિંદ બોલી ઉઠ્યો કે પીતાશ્રી આપ આજ આખી રાત્રી મારાં માતૃશ્રી સાથે વાતચાતમાં ગુસવી હવે આપ સુખ જનવ તો સાહે, અપનું શરીર બગડશે વળી આપ સવારમાં મોડા જાગશો. આટલું કહીને રહી ગયા. ત્યારે માનસીંદ બોલ્યાં કે બેટા આજના દીવસની રાત્રી આનંદ સાથે તમારી તથા તમારાં માતૃશ્રી સાથે વાતોમાં પસાર કરવી છે કારણ કે કોણ જાણે કાલે શું થશે, ત્યારે કુમાર વિજયસીંદ બોલ્યો કે કેમ પીતા કાલે શું થશે. કાલે એમ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૫૪૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સતી કે ધૂલશી

વિષય ૬ - ૩

શ્રેષ્ઠ કે વિજયકુમાર પણ આપની સાથે આવશે, નાના બેટા આપ મારી સાથે આવે તો તમારાં માતૃશ્રી થી કેમ રહેવાય. માટે એ વાત જવા દો. આપનો વખત આવે આપ પણ તમારી મરદમી બહાદુરીની અજમાયશ કરશો આ પ્રમાણે વાતોચીતો કરતાં દરેક પોતપોતાના હોલમાં જઈ મુતાં. હકરાણીએ ચંપાને બોલાવી ભાતુપોતુ કરવા માંડ્યું. જે સવરમાં વાર ન લાગે તુરંત ચંપા આવી. સવાર થતાં તમામ ભાતુ નંધાર કરી દીધું ત્યાં સુધીમાં સુવર્ણપ્રભાત જળકવા લાગ્યું. મરદમીએ બાંધ લીધી. કુકકુક બેચરાતુ એ પ્રમાણે ઉદયાચળ પરવતનો દરવાજો સોનની કુચીથી ઉઘાડતાં પ્રથવીમાં જળેળાટ અજવાળાનાં કીરણો છવાઈ જઈ સંતસલાતમા અને ભક્ત પુરુષો ને સંસારીઓ જાગી પોતપોતાની સેવાનું કામ કરવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૨ જી.

હાકાર માનસિંહ પરદેશ ગમન. કુમાર વિજયસિંહનાં વિયોગ

વાંચક માત્રા સવાર થતાં માનસિંહ જાગ્યા. ઉડી નારાયણ સ્મરણ કરતા. નોકરે દાનજાણી લાવી આખાં શૌચ કરી માર્ટ દેવી બોડીયારની પૂજનમાં બેસી ત્યાં સુધીમાં વાળંદને બેલાવી. ગામના દરેક માણસોને કસુઆ પીવા માટે બોલાવવા હુકમ આપ્યા. ગામમાં દરેક માણસોને જેમ જેમ ખજાર મળી તેમ તેમ માનસિંહની ડેલીએ ઝીંકા નાખેલો ત્યાં બેસતા માટે બેગા થયા હકરાણી શૌચકર્મમાંથી પરવારી દાગલાત કંસાર તૈયાર કરી રાખ્યા માનસિંહ સેવામાંથી પરવારી બોડીયારને વીનંતી કરી કે હું સાચ તમારી સાથે તાથી હું આજે બહારગામ જવું છું, સાંત તમે પાંચ દૈન્ય અગળ રહેશો. ને દરેક કામમાં મદદ કરશો. તેમ પ્રાર્થના કરી રહ્યા ત્યાં નોકરે આવી વીનંતી કરી કે આપ કસુઆ પીવા પધારો, ગામના તમામ માણસો આવી ગયા છે ને જમવાનું પણ તૈયાર થઈ ગયું છે. હાકાર બોલ્યા કે ભલે ચાસા.

હાયરો ને કસુબો.

માનસિંહજી દરબારમાંથી ડેલીએ આવ્યા તમામ માણસોએ ઉભા થઈ માન આપ્યું. માનસિંહજી જઈ બેઠા કે દરેક માણસોએ રાંમ રાંમ કરી પોતપોતાની જગ્યાએ બેઠા કસુબો ચાલુ થયો ઠાકોરના દસોદી પાણુ હાજર હતા તેમને પ્રથમ કસુબો પાવા માનસિંહજી બોલ્યા હ્યો ખારીજી આપ કસુબો મીઠો કરો. તે સાંભળી દસોદી ઉભા થઈ કસુબો પીવા દરબાર પાસે ગયા ને રંગ દેવા લાગ્યા ને બોલ્યા.

દોહા.

રંગ રંગીલાં ઠાકરાં આલી જાંભરાં;

ભજ રાવણુરા ભજ્યા, રંગ દશરથરા કુંવરાં.

કહી રંગ રૂડા ક્ષત્રીને રંગ રૂડા દાતારને રંગ માનસિંહ ઠાકોરને પછી કસુબો પીયો. પછી માનસિંહજીને કવિએ પાયો, ને ત્યારબાદ તમામ રાવણુને કસુબો પાયો ને ત્યારબાદ ખારભજણાં આખ્યાં તમામ માણસો દરબારને વીનવવા લાગ્યા કે બાપુ આપ શરીર સાચવજો, ને વેલા અવજો. ઘરની શીકર કરશે નહિ, હમો જે કામ હશે તે કરી અ.પીયું. વગેરે કહી રૂપીયો એક એક ઘોળ કરી રામ રામ કરી પોતાને ઘેર ગયા.

માનસિંહજીનો વિનાયગીરી.

દોહા.

ચંગો માદુલીહલીયો, ઉટે કસીયલભાર,

જીવશું તો આવશું, નરવર કોટ જુહાર.

માનસિંહજી ડેલીયેથી ઉડીને રમોડે જમવા માટે પધાર્યા. ઠક-રાણીએ થાળી પીરસી તૈયાર કરી માનસિંહજી આગળ પાટલા પર મૂકી પીના પુત્ર સાથે જમવા લાગ્યા. દરબાર જમી રહ્યા. અ.પાએ

હાથ ધોવરાખ્યા. પાનસોપારી આખ્યાં ઠાકાર ડેલીયે આવ્યા પીરાણી
 ઘોડી ઉપર સરંજમ કરવા નોકરને હુકમ કર્યો. પોતે કપડાં પહેર્યાં ને
 અશીષનું પોતું પાણીનો પોટલીયો વગેરે જોઈતી ચીજો લઈ ખડીયો
 બંધ કરી કુચીયે કર્યા ને ઘોડી ઉપર સરંજમ સાથે પેઠ કર્યો પોતાની
 ઢાલ તરવાર ને લાંચે કરી ભમરીયો બાલો હાથમાં લીધો. નોકરોને
 બહોબસ્ત રાખવા બક્ષામણ્ય કરી ને માતાજીનું નામ લઈ ઘોડીને દોરી
 ઓપે નીકળ્યા. વળાવવા માટે દરેક સારા સારા માણસો આવ્યા દરે-
 કથી રાંમ રાંમ કરી રવાના થતા દમોદીએ આવીને આશીષ આપી.
 બાપુ આપને માતાજી સાથે કરશે. આપની દીર્ઘાયુષ કેતાં જય ખોડલ
 કરી પેગડામાં પગ દેતાંજ પીરાણી સમજી કે આપણે ઘણા દીવસનો
 ખોરાક મળે આપવો. ધકમકાટ કરતાં રાંમ રાંમ કરી ચાલી નીક-
 લ્યા જોતજોતામાં તો સ્વાર માલમ પડતો બંધ થયો. કુમાર વિજય-
 સિંહ ને તમામ લોકો ગામમાં આવ્યા. ઠકરાણી પાસે આવતાં કુમાર
 ને માતાની આંખમાં વીયોગ આંસુ વહેવા લાગ્યા.

પ્રિય વાંચકો અનનિલ દહિરે ચાલવામાં ગુંથાયો. રાત પડે
 ત્યાં સારો આશ્રય મળે તેમ લાગે ત્યાં રહેવ. લાગ્યા ને ખાકીનો
 વખત ચાલવામાં ગુજરાત લાગ્યા. રસ્તામાં ઘણાં જંગલ આવવા
 લાગ્યાં ઘણું દુર ગમ હોય પાણીનું પણ જોઈતું સાધન ન મળે છતાં
 સુખ દુઃખ વેઠતાં પોતાનો દેશ છોડી ગુજરાતમાં પાટણ તરફ પહોં-
 ચ્યો. ગુજરાત દેશ નીલાગતો ને તીરથોના આશ્રમોમાં દરસન કરતો
 ચાલ્યો જાય છે ત્યાં આશુરાજના પહાડીપ્રદેશમાં પહોંચ્યો રાત્રીનો વખત
 છે શુરવીર રાજપુત એક વગ્યાના સુમરે પહાડના રસ્તામાં ચાલ્યો
 જાય છે તેવામાં એક નદી આવી ત્યાં પાણી વહેતું ચાલ્યું જાય છે.
 ત્યાં ઘોડી પાણી પીવા લાગી. પાણી પી રહ્યા આદ આજુબાજુમાં

ઘાસ આવી રહેલું છે તે ચરવા લાગી. તેથી માનસીંહજીને એમ
 લાગ્યું કે ઘોડી ભુખી છે માટે લાવનીએ ઉતરી ને તેને પેટભર ઘાસ
 ચરવા દઉં તો પછી ચાલવામાં કામ સાઈ કરશે. તેમ ધારી લગામ
 ઉતારી દોરકું લાંબુ રાખી પીરાંણીને છુટી મુકી 'એહા, તેવામાં સિંહ
 આવ્યો ને પડાડમાંથી ઉતરવા લાગ્યો. માનસીંહ એકદમ સાવધ
 થઈ ગયો. પીરાંણી જલ્દી ચાલ કેતાં ઘોડી હાજર થઈ. પાસે આવેલા
 ઝાડ પર ચડવા વીચાર કરતાં યાદ આવ્યું કે હું એ ઉપર ચડી
 જઈશ તો ઘોડીને સિંહ મારી નાંખશે માટે હવે થય તેમ ખડે ઘોડી
 મારી જાય તો મારે જીવીને શું કામ છે. સ્વર થઈ તલવાર હાલ
 તુરત ખુલ્લી કરી ત્યાં તો સીંહ આવી પહોંચ્યો ને પાણી પીવા લાગ્યો.
 પાણી પીને પાછા ફરતાં ઘોડી સાથે સ્વાર જોયો. સીંહ નજીક આવ્યો.
 માનસીંહજીની સ.મે. ધસ્યો જેવો સીંહ પંખને. ધવં કરવા જાય
 તેવામાં તલવારનો ઝાટકો મારતાં સીંહના એ ટુકડા કરી નાંખ્યા.
 સીંહ નીચે પડ્યો. માનસીંહજી ઘણા સુરભર્યો જંગલમાં ચાલતો થયો.
 પછી નીરભયપણે મુસાફરી કરતો ચાલ્યો જાય છે. આશ્રય મળે ત્યાં
 રોકાય વીશ્રાંતિ લેતો જાય છે ને પોતાનો વીકટ રસ્તો કાપતો જાય
 છે દેશમાંથી નીકળે એ માસ જેટલો વખત વીતી ગયો છે. માનસિંહે
 દીલ્લી તરફ જવાનો રસ્તો લેવા માંડ્યો. ને દીલ્લીના બાદશાહની પાસે
 નોકરી કરી બહાદુરી દેખાડી સારો પગાર મનામ મેળવવું એમ ધારી
 ચાલવા માંડ્યું રસ્તે ચાલતાં એ રસ્તા આવ્યા ત્યાં વીચાર કરવા
 લાગ્યો કે કાંઈ મ.જુસ મળે તો પુછીને ચાલું. પાસે વડના વૃક્ષની
 છાંય હતી ને બાજુમાં તળાવ હતું ત્યાં ઘોડીને પાણી પાછ લગામ ઉતારી
 ચરવા મુકી કસુંબાની ખરલ કઢી અપ્રીણ કસુંબો કરવા લાગ્યા.
 કસુંબો પીને હુકા તૈયાર કરી પીવા માંડ્યો. તેવામાં રસ્તા ઉપર એ

ચાર માણસો નીકળ્યા તેમને માહીતી મેળવવા પુછ્યું કેમ લાઇ મારે દીલ્હી જાવું છે મારે કીયો રસ્તો નજીક પડશે. તે સાંભળતાં મળેલા લાઇઓએ જણાવ્યું કે એક ટુંકા રસ્તો છે તે પચાસ ગાઉનો રસ્તો નજીક છે. ને બીજો રસ્તો સો ગાઉનો છે. મારે સો ગાઉનો રસ્તો નીરભય છે ને પચાસ ગાઉનો રસ્તો નજીક છે પણ વચમાં ધુતારાનું શહેર છે ત્યાં ધણા રાજા તથા સરદારોને તથા સદગ્રહસ્થ લોકોને ધુતાઇથી ધુતારા ધન્ય માલ હણી લે છે મારે આપને લાગે તેમ કરે. અમો તો વાત કરી દેખાડનાર છીએ પછી આપની ઇચ્છા.

પ્રકરણ ૩ જી.

માનસિંહજી ને ધુતારીની મુલાકાત.

વાંચક સહેરવાનો માનસિંહે ધુતારાના નગરને પહર તલાવપર આવી. એક વડના વૃક્ષ નીચે મુકામ લેવા વીચાર કર્યો. તળાવમાં જઈ ઘોડીને ખુબ પાણી પાવું તથા પોતે પીધું. વડ નીચે આવી ઘેડા ઉપરથી ઘાસીયો નીચે નાખ્યો. ઘોડીને લાંબી સરકે પાસે ખાવા દીધો ઘાસીયો પર બેસી પાણીના પોટલીયામાંથી પાણી લઈ અશીજીનો ડાખડો કહાડી તેમાંથી અરીજી લઈ ખરલની અંદર કસુઓ કરવા લાગ્યા. કસુઓ તથા રંથ જતાં ઘેઘચડવાળને ચડાવી દસેદીના નામ પર રંગ દઈ કસુઓ પોતે પીધા. ઘોડીના પાવરામાંથી હુકા કાઢી પાણી નાંખી ચંદ્રમની અંદર તળાવ ગેહવી લોકડાં સળગાવ વીચાર કરે છે તેવામાં ધુતારાનાં છોકરાં ચાર પાંચ આવ્યાં ને કહેવા લાગ્યાં કે દરબાર તમારે ક્યાં રહેવું તથા કેવા છો ક્યાંથી આવો છો ને ક્યાં જાવ છો આપનું નામ શું છે વગેરે પુછતાં માનસિંહ હાકારે વીચાર કર્યો કે ધુતારાનાં છોકરાં હોશિયાર લાગે છે મારે મને ચલ-

મમાં દેવતા લાવી આપશો. પછી હું હુકા પીને અત્રેથી રવાના થાઉં. તેમ ધારી અગ્ની લાવવા છોકરાને પુછ્યું, તો ચાલાક છોકરાં કહેવા લાગ્યાં કે હા લાવો અમે લાવી આપીએ. માનસિંહે ચક્ષમ ને ચીપીયો છોકરાંને આંખો છોકરાં દોડતાં દોડતાં ઘર તરફ જતાં તેનાં માખાપ આંગણમાં બેઠેલાં હતાં તેમણે પુછ્યું. કેમ છોકરાઓ આ શું લાવ્યા. તો છોકરાંએ ઉપરની હકીકતથી ધુતારાને માહેતગાર કર્યાં ધુતારા રાજ થયા ચક્ષમમાં દેવતા ભરાવી દરબારી પોશાક પહેરી કાકા દાદા સાથે ગામને પાદર માનસિંહ પાસે આવી રાંમ રાંમ કરવા લાગ્યા. દરેક મળીને બેઠા કનુભો પીધો ખખર પુછી ને કહેવા લાગ્યા કે દાકાર આપ ઘણા કદળ દીલના છો કારણ કે આપના પીતા કાસી-જીની યાત્રા કરવા આવ્યા ત્યારે આપની ઉમ્મર આશરે પાંચ વરસની હતી. ને વખતે મારી દીકરી ધુતારીનું વગ્ન આપની સાથે કર્યું હતું. તમારા પીતા પરણ્યાની સાલ્યા ત્રયા પછી અહિ આવ્યા નહિ ને આરોગ્ય તમારા દેશમાં સાલ્યા ગયા છે તો અમારાં લાગ્ય સારાં કે આજરોજ આપ આવ્યા. હવે મારાં બહેન યોગ ઉમ્મરનાં થયાં છે. માટે તેડીને જવ ને ઘેર ચાલો તમને આરોગ્ય જવાં નહિ દધ્યો. એમ કહીને માનસિંહને માયાની જગમાં ફસાવ્યો.

માનસિંહ કહેવા લાગ્યા કે ભાઈ મારા પીતાએ મને પરણાવેલો એ વાત હું જાણતો નથી પણ સાચું હશે તો વળતાં આવીશ. હું હાલમાં દીલ્હી જઈ છું આવીશ ત્યારે તમારાં બેનને તેડીને દેશમાં જઈશ. અત્યારે મારાથી અવાશે નહિ તેમ કહી સમજવા લાગ્યો. પણ ધુતારાએ માન્યું નહિ. માનસિંહજી મનમાં સમજ્યો કે ધુતારા બડા ચાલાક હોય છે તે વાત સાચી દરી હવે ઇશ્વર અચાવે. કહેવત છે કે ધુતારા હોય સુલક્ષણ.

દોહા.

નમે નમેમે ફેર હે યોત નમે નાદાન,
દગલખાજ દોણા નમે ચીતા ચોર કમાન.

તે મુજબ થયું થયું સમજાવતાં માન્યું નહિ. માનસીંહની મે-
માની માટે નગરમાં લઇ ગયા ઘોડી તખેલામાં બાંધી બંગલામાં ઉતારે.
આખો માનસિંહ બંગલાપર ગયો. ઉપર જઇ જોતાં મહાન ભવ્ય
ઈંદ્રભવન સમાન થણા ફરનીચર વાળું દેવલોક વસે તેવું જોઇ માન-
સિંહ હીંગમુઠ થઇ ગયો, અંદર ઉંચા પ્રકારના કપાટ તથા ગાદી
તકીયા તથા હાંડી તકતા ઝુમરથી શણગારેલું છે. બાજુમાં હાથીપગો
પલંગ જેની ઉપર સીમળાનું ૩ ભરેલું ઉપર મખમલનો ઓછાડ નાખેલો
છે. માનસિંહજી પલંગપર બેસતા પહેલાં જેવી લાલાની ટકર દેતાંજ
પલંગની અંદર પાટી ભરેલી નહિ હોવાથીગાદલું અંદર જતાં ત્રણ
માળના દાદર નીચે લાલા ખરછી રાખેલાં તે ઉપર જતાં ગાદલું પડ્યું
જોતાંમાં માનસિંહજી ગભરાયા પણ ઇશ્વરે ખચાવ્યો નીચેના માણસો
વીચારવા લાગ્યા કે આતો આવો જમાઇ જણાય છે માટે છેતરાયો નહિ
જાય હવે જમવા માટે રસોઈ બનાવો. તેમાં ઝેર દાખને
મારો ને પછી તેનો દરેક માલ સામાન પચાવો. ઘરમાં એક છુદા ને
એક છુદી ચાર છોકરાં ને એક ધુતારી જેવી સખખપરી હોય અગર
ઈંદ્રના ઘરની પરી હોય તેવી રૂપાળી થણા રાજાને છેતરી લાખો રૂપી-
આનો માલ ભેગો કરનાર ધુતારીની ઉમ્મર વરસ સત્તર અઢારની લાંમ
કાંમ લોચના સમાન ધુતારી રસોઈ કરવા લાગી. જાતજાતની રસોઈ
ભાતભાતનાં શાક, બનાવી અથાણાં, પાંપડ, રાઈનાં વગેરે તૈયાર કરી
માનસીંહની મુલાકાતે જવા માટે ધુતારી નાલાઈ ઘોઘા સુગંધીદાર
તેલનાં મરદન કરી સારાં કપડાં સારાં ધરેણાં પહેરી કાજળ આંજી

સેથે પુરી સોજે શણગાર સજ્જનની જારી ભરી થાળ લઈ માન-
 સિંહની મુલાકાતે ચાલી નીકળી. બંગલા ઉપર ધમધમાટ કરતી ચાલી
 તો માનસિંહ હાકાર બોલ્યા હીવસ્ત્રા પરીશ્રમથી થાકેલા સુગંધીદાર
 મકાનમાં નીંદ્રાવશ થઈ ગયા છે થાળ લઈ જતી ધુતારીના પગનાં
 ઝાંઝર ને સીંદીના અવાજથી માનસિંહ જાગી ઉઠ્યા ને બાજુમાં
 પોતાની તલવારને ભાલો પડ્યો છે ને ગાદી ઉપર તકીયાને પીઠ દઈ
 પોતાનો હુકો પીવા લાગ્યો. ત્યાંતો જેમ ઉઠીયાચળ માથે સુર્યનારાયણ
 નીકળે ને અજવાળું થાય તેમ ઉગ્ગસ થતાં હાકાર વીચારવા લાગ્યો
 કે ધુતારી ઘણી રૂપાળી ને સુંદર જણાય છે તેવામાં ઉપર આવી
 જમવાનો થાળ પાટલાપર મુકીને સ્વામીભાવથી માનસિંહજી પાસે
 વારતાલાપ કરવા લાગી. પ્રાણનાથ આપ પાણિગ્રહણ કરી પધાર્યા
 ત્યાર બાદ આજે પધાર્યા આપ કેટલા કહણુ દીવના ગણાવ. સાહે થયું
 કે આપ દાખમર આવે ગયા ને હવે મારી યોવનાવરથા થઈ છે ત્યાં
 તો દાશ્વરે કૃપા કરી. સ્વામીનાથ હવે વીલંબ ન કરો આપને જમવાની
 રસોઈ હરી જાય છે. હ્યે! આ પીતદોનીમાં લાથ ઘોઈ નાખો. લાથ
 ઘોવડાવી એક કપાટ ઉઘાડ્યું તો જેની અંદર ઉંચા પ્રકારના મદી-
 રાના સીસાના ખાસ પડેલા છે તેમાંથી સોનાચાંદીની કંકાવટી લાવીને
 મુકી એક ગુલાળી રંગનો મીઠો દારૂ તેની ખાટલી મુકી ખાલી ભરી
 માનસિંહને આપી તો માનસિંહ વીચાર કરવા લાગ્યો કે આ રચના
 મારા પ્રાણ લેવા માટે છે માટે તેને પાઈને પીવું તો ફીક, પ્રીયા
 આપની સાથે નાનપણમાં સરવે સંસ્કાર થયા છે તેથી અત્રે નવો
 વહેવાર માનો માટે આપ પીને મને આપો. ધુતારી ઘણી ચાલાક હતી
 ને મદીરામાં જહેર નહોતું તેથી ધુતારી પી ગઈ બીજી બાજુ સોનાની
 કટોરીમાં માનસિંહને આપી. તો હાકારને લાગ્યું કે આમાં કાંઈ દગો

નથી. માટે પીવામાં વાંધો નથી. પછી સામસામા મનવાર કરવા માંડી ને પીવા લાગ્યાં ચાર ચાર બારી સે ત્યાંતાં ઘણાજ નીશા થઈ ગયો. દારૂ બંધ કર્યો સ્વામીનાથ રસોઈ દરી જાય છે માટે જમવાની તક-યારી કરેશોજી. માનસિંહ હાકાર કહેવા લાગ્યા કે પ્રિયા પરણ્યાં ત્યારે કંસાર જમવાની યાદગીરી નથી તો આપ જમો ને મને જમાડો. ધુતારી સમજી કે હાકાર મને જમાડ્યા વીના રહેનાર નથી. માટે આ રસોઈ જરેની છે તો મારાથી કેમ ખવાય આતો પીટડીયા માટે છે. એમ ધારી છોકરીને બોલાવી ધમકી આપી. ને કહ્યું કે છોકરી આ રસોઈ તો મેળના કંસારની છે. માટે જ પાછી લઈ જા. ને સાકરની રસોઈ લઈ જવડી આવ. કહેતાં દાસી આવી થાળ લઈ ગઈ તે નીચે ગઈ ખીજી સારી રસોઈ પીરસી લઈ આવી હાજર કરી.

પ્રકરણ ૪ થું.

માનસિંહજીની ગીરકતારી ને ધુતારીને બોધ.

વાંચક મહેરબાનો હાકાર માનસિંહજી ને ધુતારી અને જમવા લાગ્યાં. જમતાં જમતાં વારતાલાપ કરવા લાગ્યા સામસામા ભાવ આવવા લાગ્યા. થોડા ટામમમાં જમી પરવાર્યા હાથ ધોઈ પાન દાનો રજી કરી મુખવાસ લઈને ખુશબોદાર મુવાસીત મુખારવીંદ સામસામા વાતચીત કરવા લાગ્યાં. ધુતારીને એમ લાગ્યું કે આવા નર મને કેઈ મળ્યા નહિ હાકારને પણ એમ લાગ્યું કે ધુતારી આટલો બધો પ્રેમ દરસાવે છે માટે જરૂર મારાં લક્ષ્ય થયાં હશે વગેરે ભાવના બંધાતી જાય છે નીશામાં મરત માનસિંહને ધુતારી કહેવા લાગી કે સ્વામીનાથ અંદર ઓરડામાં પલંગ છે ત્યાં ચાલો આરામથી રંગ-બોચ કરો આજનો દીવસ સંસારમાં ઘણો કામતી ગણાય છે તો સા

માટે ચુકવે જોઈએ. અંદરના હોલમાં છત્રપલંગપર જઈને બંને સુતાં
 ઠાકોરને નીદ્રાવશ કરવા માટે પંખો ચાલુ કર્યો. થોડી વાર થતાં તો
 રંગબોગ તો ક્યાં રહ્યા પણ નીદ્રાવશ થઈ ઠાકોર ધુતારીનો ભોગ
 થઈ પડ્યો. નીદ્રામાં પડેલા માનસિંહની આબુમાં ધુતારી કુદી પડી
 હીરની દોરી સોયાથી સુતેલા ગાદલાની સાથે મુશ્કેટાટ કરી દીધો.
 કાઝડો વાળી કટાર લઈ જાતી ઉપર ચડી બેઠી માનસિંહ જાગ્યો.
 તો આ દશા છે, ધુતારી કહેવા લાગી કે ઠાકોર તમારા ઇંદને યાદ
 કરો ને મરણને શરણ થાઓ. આ પ્રીયા આપનો પ્રાણ લેવા તૈયાર
 છે. જતાં ઠાકોરે ધીરજ રાખી ગંભીર બુદ્ધિથી જ્ઞાન પ્રચાર કર્યો. ને
 કહ્યું કે ધુતારી હું તને ધુતારીજ માનનો હતો પ્રીયા નહિ પણ તારા
 બુદ્ધિબળ ને અક્કલ હોંશિયારી જોઈ ત્રણ દેવ પ્રસન્ન થાય તેવું છે.
 પરંતુ મારો તારા પ્રત્યે સદ્બોધ છે કે તારી આટલી જીંદગી આવી
 દશામાં ગાળી અમૃત માયઃ ભેગી કરી છે ને તારા માતા પિતા
 માઈએ ને તારા એક પાશેરીયા પેટને માટે ત્રણ રાજ મહારાજ
 ને શેઠશાહુકાર સદ્બ્રહ્મચોના વળ પ્રાણ લીધા છે તો આવા અપ-
 રાધનો બદલો ઈશ્વર તને કેવો આપશે તેનો વીચાર છે વળી આવા
 પાપકર્મનો ભાગ તારાં કુટુંબીઓ ભાગ લેશે કે નહિ તે પુછી આવ.
 પછી તારું કાર્ય કર. આવા બંધનમાંથી હું નાશી જવાનો નથી માટે
 તપાસ કરીને આવ ને પછી સુખેથી પ્રાણ હરી લેજો. આવાં હૃદય
 બેદર અને જ્ઞાનદાયક વચનો સાંભળી તેનું હૃદય પીગળી ગયું ને એક-
 દમ ઠાકોરની જાતી પરથી ઉતરી બંગલા નીચે ગઈ તો તેનાં માતા
 ને ભાઈ તેની વાટ જોઈ બેઠેલાં છે કે દમણાં કેતલ કરી આવશે ને
 માનસિંહજીનો માલ પચાવીયું. તેમ વીચાર કરતાં દનાં નેવામાં ધુતારી
 તો વીકરાળ રૂપમાં જોઈ ને કહેવા લાગ્યાં કે કાં કેતલ કરીને આવી

ત્યારે ધુતારી બોલી કે હા ફતે, પણ આવાં કાળાં ફૂલ કઈ તેનો લાલ તમે ભોગવો છો તેમ પાપનાં લાગીદાર પણ થશોને. આવું સાંભળી ધુતારીનાં માતા પિતા ને કુટુંબી કહેવા લાગ્યાં કે એન વાવે તે લણે ને ખેડે તે પડે તારે ખાવા જોઈતું નથી. માટે એમાં કાંઈ લેવા દેવા નહિ. તેમ કહેતાં તુરત ધુતારી ઉપર ચાલી ગઈ ને કટારથી રસી કાપી નાખી ખુશમીજનજથી હાંકાર સાથે પ્રતિજ્ઞા કરી કહેવા લાગી કે આપ મારા સાચા પ્રાણનાથ નહતા પણ હું કુંવારી છું માટે મારો સતકાર કરો ને આનંદ લ્યો. તે સાંભળી શુરવીર માનસિંહજી ખુશ થયો ને તેની સાથે આનંદ ભોગવ્યો.

પ્રકરણ ૪ થું.

ધુતારી સાથે ધનપ્રાપ્તિ.

વાંચક મીત્ર સમજવાનું કે પુરી લાગી ખાસ અમૃત આપા પાસ ઉસંકે કૌન છોડેગા. ધુતારી કહેવા લાગી કે પ્રાણનાથ આપની નજરે જે સાંભળી જણાય છે તે મારી સંપાદન કરેલી છે. માટે હવે વાર કરો નહિ તૈયાર થાવ ને રમત સમેટી લઈ તમામ માલ કબજે કરીને પેરાદ થતાં આપણે ચાલ્યા જવાનું છે તે સાંભળી માનસિંહ બોલ્યો કે પ્રીયા આપ માહેતગાર છો માટે આપથી ધનિકા મુજબ કરો. ધુતારી સાવધ થઈ કુંચીયોનો ઝુંડો લઈ તમામ કબાટ ઉઘાડી હીરા, માણેક, મોતી, પોખરાજ, નીલમ, નાદાર તથા કુંદન ના દાગીના વગેરે લાથ કરી એક સાંઢણી ઉપાડે તેટલું વજન તથા ચાર કરી એક મજબુત ગુણો તકયાર કરીને માનસિંહને કહ્યું કે સ્વામીનાથ મામા દેલામાં બે સાંઢણીયો છે તેમાં એક મન ને બીજી પવન છે. મનનો મન જેવો વેગ છે. ને પવનનો પવન જેવો વેગ

છે. પવનસાંઘ સુતરની દોરીયે બાંધી છે અને મનસાંઘ હીરની દોરીયે બાંધી છે માટે મનસાંઘ લાવે. આ પાછલી બારીએ રસીથી ઉતરીને સાંઘ બારી પાસે રાખે. જલ જટ કરે સવાર થવા આવ્યું છે. માનસિંહ પાછલી બારીયે ઉતરી ઉઘામાંથી સાંઘ લાવી હાજર કરી ઉપર આવ્યો. બંને જણાએ ગુણે ઉઘાવી સાંઘ ઉપર નાંખી તંગ તાણીને મજબુત કર્યા. ધુતારી ને માનસિંહે મરદનો પોશાક પહેરી બંદુક લાથમાં લઈ સાંઘપર સ્વાર થઈ ચાલતાં થયાં.

સવાર થતાં તો પચાસ સાઠ ગાઉ દુર સાંઘ રવાના થઈ ગઈ પણ એવી ભુલ થઈ ગઈ કે મનસાંઘને બદલે પવનસાંઘ લાવવામાં આવી. તેથી પાછળની ધાસ્તી પેદા થઈ કારણ કે પવનથી મોટું મન માટે મનસાંઘ આવી પહોંચશે માટે હવે બચવાનો ઇલાજ કરો નહિ તો મારા ચાર લાઇ હમણાં આપણને આવી મળશે ને માલ લઈ જશે, ને આપણને જનથી મારશે. માનસિંહ કહે શીકર ન કરો હવે જે થયું તે ખરૂં પણ સામી બાજુ પુરાની વાવ છે ને ત્યાં છોકરાં દોર ચારે છે ત્યાં ચાલો. તેમ કહેતાં વાવ પાસે પહોંચ્યાં સાંઘણીને બેસાડી બાજુમાં છોકરાં રમતાં દત્તા તેમને બે રૂપીઆ સાકરના આખ્યા ને કહ્યું કે જો કોઈ સાંઘણીવાળા આવે તો કહેશે કે આ સાંઘણીવાળા સામી જાડીમાં નાસી ગયા છે ને ત્યાં સાંઘ જલ તેમ નથી. આટલું તમે કહી દેશો તો બીજા સાકરના રૂપીઆ દબરું. તેમ કહી વાવની અંદર બેઠકમાં બેસાઈ ગયાં.

સાનાને કુતવા જતાં પાતે ઠગાયેલા ધુતારા.

સવાર થતાં ધુતારી નીચે ન આવી ત્યારે દાસી ઉપર જઈ બુલે છે તો ખરૂં દેવાળું કાઢ્યું હોય અગર ચોર ચોરી કરી નાશી છુટેલા

ધરના જેવા દેખાવ જોયો અંદર આમતેમ નકામી ચીજો પડી છે ને
 ને કબાટ બધાં ખુલ્લાં પડ્યાં છે તેથી દાસી શુભ પાડતી નાહી ને
 નીચે જઈ જણાવ્યું કે આપણને ખરો હગ મળ્યો કે માલ સામાન
 ને ધુતારીને લઈ હાકાર ચાલ્યા ગયા. હવે મળ કરો. કુડના ડાઝીયા
 કપાળમાં વાગ્યા. દાસીનો સાદ સાંભળતાં ને ડેલામાં જોતાં પવનસાંઠ
 ગઈ છે ને મનસાંઠ રહી ગઈ છે માટે શીકર નહિ હમણાં સપડાવી
 પાડીએ છીએ કારણકે મનસાંઠ રહી ને સર્વેએ ચાર ભાઈ બંદુકો લઈ તૈયાર
 થયા ને મનસાંઠ થઈ પાછળ પડ્યા થોડા ટાઢનામાં ભેગા થઈ ગયા તો
 વાવડી ઉપર માલ સાથે ખાલી પવનસાંઠ બેઠી છે. બાળુમાં છોકરાં ઢોર ચારે
 છે તેમને પુછ્યું અલ્યા છોકરા આ સાંઠવાળા ક્યાં ગયા ત્યારે શીખ-
 નાં છોકરાંને શીખવ્યા મુજબ જવાબ દીધો. આવેલા ચાર ધુતારા
 સાંઠ નીચે ઉતરી સામી ડાઝીમાં દોડતા ચાલ્યા ગયા ત્યાંતો વાવમાં
 ધૂપાયેલ ધુતારી ને માનસિંહ એકદમ સાંઠ પાસે આવી પવનસાંઠનો
 સામાન મનસાંઠપર નાંખી ચાલતાં થયાં. કહેવન છે કે બગાસામાં
 સાકરનો ગાંગડો તેમ થયું. થોડે દુર જતાં ધુતારાએ વગડામાં
 જતાં સાંઠવાળાને જોઈ પાછળ બંદુકના ફેર કર્યા પણ માનસિંહને
 કાંઈ ઈજા ન થઈ નીરવીધનપણે ચાલ્યાં ગયાં. ધુતારાં નીરાશ થઈ
 વચ્ચે ઉપર આવ્યા તો પવનસાંઠ બેઠી છે તેના ઉપર સ્વાર થઈ
 પોતાને ગામ પહોંચ્યા. ને માતાપિતાને ખબર આપી દરેક વીમાસવા
 લગ્યાં ને દહેવા લાગ્યાં કે ધણી દલાડા ધુતારીને માલ ભેગો કરેલો
 તે આજ ધુતારી સાથે માનસિંહ ત્યાં મારી ચાલ્યું ગયું. કહેવન
 છે કે કોરી સંચે તે-તર ખાય, ને પાપીનું ધન પ્રલય થાય. તેવું
 ધુતારાનું થયું. નારાજ થઈ ગએલા ધુતારા સદમર્ગે ચાલવા લાગ્યા.
 ને પોતાનો નીરવાદ ગલાવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૬૬.

મા નસિંહ ઠાકીર મહા અરણ્યમાં ચાલ્યો જાય છે ઘણું ઘાટું જંગલ આવી રહ્યું છે ને રાત્રીનો વખત છે ઘણું જંગલી પ્રાણીઓ અવાજ આપી રહ્યાં છે તેમાં ધુતારીને ઘણી તરસ લાગી છે. પાણી માગવા લાગી. પાણીનો પોટલીઓ પાસે હતો તેમાંથી પાણી પાડું. પાણી તરસના પ્રમાણમાં મળ્યું નહિ તેથી ધુતારી તરસે આકળવીકળ થવા લાગી. સ્વામીનાથ પાણી લાવે નહિ તો મારા પ્રાણ જશે. માનસિંહ કહેવા લાગ્યો કે પ્રિયા રાત્રીનો વખત છે જંગલ છે ઘણું હીંસક પ્રાણીઓ ગરજ રહ્યાં છે ને જંગલ ઘણું મોટું છે ને પાણી જણાતું નથી. હવે બેપહોર રાત્રી હશે માટે શાન્તિ રાખો હમણાં પાણીનું સ્થળ આવશે. તેવો દીવસો આખો. જતાં ધુતારીએ માન્યું નહિ. ને હક કરી પાણી માગવા લાગી. સ્વામી પાણી લાવે નહિ તો મારા પ્રાણ જશે. ત્યારે માનસિંહ નિરઉપાયે સાંઠ બેસાડીને નીચે કંતર્યો, તલવાર હાથમાં લીધી, ને પાણીનો પોટલીઓ લઈ ધુતારીને કહ્યું કે આપ અત્રે રોકાશો હું હમણાં ગમે ત્યાંથી પાણી લઈ આવું છું. જે જે અહિંથી જતાં નહિ. નહિ તો ફરી આ જંગલમાં બેગું થવાશે નહિ. અ. હી તરફ સારસ તથા ટીટોડાં બેસે છે ત્યાં પાણી હશે હું જઈ છું ત સાવધ રહેજો કહેતાં માનસિંહ ચાલતો થયો. રસ્તો ન હોવાથી ત વારથી ઝરડાં કાંટા કાપતાં ઘણે દુર ગયો પણ કાંઈ પાણી મળ્યું ના તેમ તેમ આગળ વધતો જાય છે ધુતારીને માનસિંહને દશ પાર ડે જેટલું દુર થઈ ગયું તેવા અરસામાં એક તલાવ આવ્યું તેમાંથી માનસિંહ પાણીનો પોટલીઓ ભર્યો ને ખેત ખીધું. ને પાછો વળ્યો રસ્તો ના મળવાથી જેમતેમ રસ્તો કાપતા હ્યો. ધુતારી પાણી હ્યો ધુતારી પાણીનું પાડતો ચાલ્યો આવે છે.

(અપાર્ણ)

હવે બાળ શ્રીને.

